

સુમલ સેતુ

અંક નં. ૦૨૨
ઓક્ટોબર -૨૦૨૨

પશુપાલન - નફાકારક વ્યવસાયના નવ સુત્રો

પ્રવર્તમાન સમયમાં કોઈપણ વ્યવસાયમાં નફાકારકતા વધારવા વ્યવસાયના દરેક તબક્કામાં કઈ જગ્યાએ વધુ વ્યય (નુકશાન) થાય છે તે અટકાવવામાં આવે તેનો વ્યવસાયની નફાકારકતામાં મોટો ફાળો હોયછે.

વ્યવસાયની જરૂરીયાતો, બજાર ભાવો, મટીરીયલ્સ અને અન્ય ક્ષેત્રના ભાવો આપણા નિયંત્રણમાં નથી પરંતુ આપણા દ્રારા વ્યવસાય કરવામાં આવે છે તેના કયા ક્ષેત્રમાં થતું નુકશાન આપણે અટકાવી શકીએ છીએ તેનો અભ્યાસ, મનોમંથન અને તે ક્ષેત્રની નોંધ દરેક વ્યવસાયકારે વ્યવસાયમાં નફાકારક રીતે ટકી રહેવા માટે આજના સમયની પ્રાથમિકતા રહેવા પામેલ છે.

આપણે સૌ જ્યારે પશુપાલન વ્યવસાયમાં જોડાયેલા છીએ ત્યારે આપણા વ્યવસાયનું નફાનું પ્રમાણ વધારવા માટે જે તે ક્ષેત્રમાં શું કાળજી રાખીએ કે જેથી આપણે હાલના આપણા ઘર આંગણે જ જાણતા અજાણતા કે કોઈ કારણોસર નવી ટેકનોલોજી / પદ્ધતિ અપનાવવાથી થનાર ખર્ચ ઘટાડો એ જ આપણા વ્યવસાયનો નફાનો વધારો.

(૧) પશુધન ઉત્પાદકતાનું ક્ષેત્ર

આપણો જે ઓલાદના દૂધાળા પશુઓ રાખીએ છીએ તેની દૈનિક દૂધ ઉત્પાદનની મહત્વમાં ક્ષમતા કેટલી હોય છે?

આપણા ગામમાં કે અન્ય ગામમાં આ ઓલાદનું પશુ દૈનિક કેટલું દૂધ આપે છે તો આપણા ઘર આંગણે આ જ ઓલાદનું પશુનું દૂધ કેમ ઓછુ છે અને કેટલું ઓછુ છે તે જાણીએ અને તે ઓછુ દૂધ આપતા આપણા તે જ પશુમાંથી દૈનિક દૂધ કઈ રીતે વધારે મેળવી શકીએ તે માટેનું આયોજન કરવું આ બાબતે સંઘના પશુચિકિત્સક અધિકારીનું સલાહ, સુચન માર્ગદર્શન લઈ આ દૈનિક દૂધનો વધારો તે આપણા નફાનો વધારો ગણી શકાય.

દરરોજ એક પશુમાંથી ૫૦૦ મીલી દૂધ પણ વધારે મળે તો વેતરનું ૧૩૫ લીટર દૂધ (૧) બેસ રૂ.૪૬.૮૭ x ૧૩૫ = ૬૭૪૧ રૂ. ની વધારે આવક મેળવી શકાય (૨) ગાય રૂ.૩૧.૮૦ x ૧૩૫ = ૪૨૮૭ રૂ. ની વધારે આવક મેળવી શકાય. બાબતે સંઘના પશુચિકિત્સક અધિકારીનું સલાહ, સુચન માર્ગદર્શન લઈ આ દૈનિક દૂધનો વધારો તે આપણા નફાનો વધારો જાડી શકાય.

પશુનું વાર્ષિક વિયાણ આયોજન કરવાથી

આપણા વ્યવસાયમાં પુખ્ત દૂધાળું પશુનું દર વર્ષે વિયાણ થાય તેવું આયોજન કરવું જોઈએ જો આ સમયગાળો વધારે હોય તો એક માસ પણ પશું ને વધારે ખાલી સાચવવું પડે તો ૨૦ કિલો લીલો ચારો x ૭ રૂ. પ્રતિ કિલો x ૩૦ દિવસ = રૂ.૧૮૦૦/- તથા સૂકો ચારો ૧૦ કિલો $\frac{2}{7}$ રૂ. ૧૨ રૂ. પ્રતિ કિલો ૬ રૂ. = રૂ.૩૬૦૦/- એટલે કે કુલ રૂ.૫૪૦૦/- જેટલો અંદાજીત પશુને ખાલી પાલવવાનો ખર્ચ થાય છે. આ બાબતે પશુનું વિયાણ થાય છે બાદ ૫૦ દિવસે ફરજીયાત પશુ બીજાન થાય તેનું આયોજન આપણો વ્યવસાયનો નફો વધારનાર સાબિત થશે.

૨૪ માસે વાઇરડી અને ૩૬ માસે પાડી ગાય/ભેંસ બની દૂધ આપતી થાય

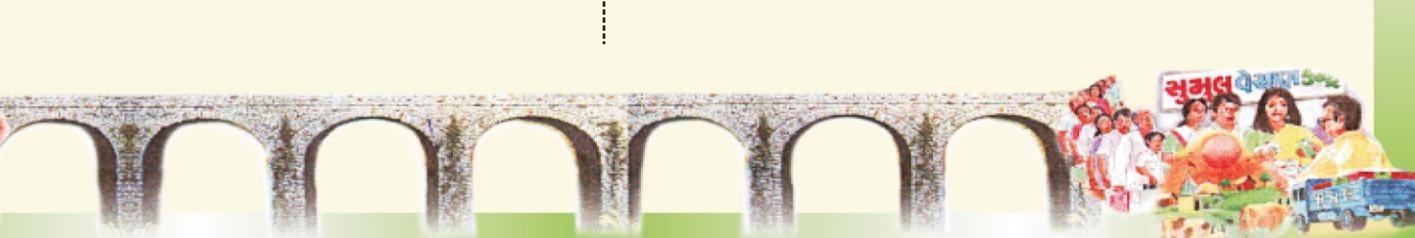
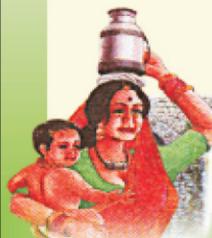
પાડી/વાઇરડી ઉપર જણાવ્યા કરતા ૧ વર્ષ મોડી વિયાણ થાય તો ૧ વર્ષના દૂધની આવકનું નુકશાન પશુ પાલકને થાય છે અને જો ઉપર જણાવેલ માસમાં વિયાણ થાય તો એક વેતરની વધારાની આવક મેળવી શકાય છે. ૧ ગાય x ૨૭૦ દિવસ x ૭ લીટર દૈનિક x ૩૧.૮૦ રૂ. ભાવ = રૂ.૬૦,૧૦૨/- તથા ૧ ભેંસ x ૨૭૦ દિવસ x ૫ લીટર દૈનિક x ૪૬.૮૭ રૂ. ભાવ = રૂ.૭૬,૦૮૧/-ની વધારાની આવક આપણે મેળવી શકીએ છીએ.

(૨) ઘાસચારા ભાબન

કુલ પશુ પૈકી દૂધ આપતા પશુ

આપણી પાસે જે પુખ્ત દૂધાળા પશુઓ છે તે પૈકી હંમેશા ૭૦ ટકા પશુઓ દૂધ આપતા હોવા જોઈએ. જેથી દૂધનો પુરવઠો સતત મળી રહે અને આપણા પશુ પાછળના દરરોજ કરવા પડતા ફરજીયાત ખર્ચ, મજૂરી, સંકાર, ચારો, પાણી, દાણના ખર્ચ પૈકી વળતર મેળવી શકાય. કુલ ૧૦ પશુઓ હોય અને ૫ પશુઓ દૂધ આપે તો આ ક્ષેત્રે આપણા તેરી ફરજીયાત પ્રતી પશુઓ દૂધમાં છે જો તે ૭૦ ટકા એટલે કે વધારાના પશુઓ દૂધમાં હોય તો ૨ ગાય દૈનિક ૭ લીટર લેખે $18 \times 31.80 \times 30 = રૂ.૧૩,૭૫૮$ રૂ. નો વધારે ખર્ચ કરવો પડે છે. આ બાબતે અછતના સમયમાં સુકા ચારાનો સંગ્રહ અને પોતાની જમીનમાં ચારો બનાવી આ વધારાના થનાર ખર્ચને અટકાવી શકાય છે.

આપણા પશુઓને બારેમાસ લીલો તથા સુકો જરૂરિયાત મુજબનો પૌષ્ટિક ચારો મળી રહે તેવું આગવું આયોજન હોવું જોઈએ. આપણી જમીનમાં જો સુધારેલી જાતના બિયારણોનો લીલો ચારો બનાવવામાં આવે તો પડતર કિંમત વધુમાં વધુ રૂ.૩.૦૦ થાય છે અને સુકો ચારો રૂ.૫ પ્રતિ કિલો થઈ શકે પરંતુ જો સુકો ચારો બજારમાંથી ખરીદતા ચોમાસાના ફક્ત ઉ માસ માટે ૧ પશુનો ચારો ગણીએ તો પણ ૧૦ કિલો x ૮૦ દિવસ x ૧૨.૦૦ પ્રતિ કિલો = રૂ.૧૦,૮૦૦ એટલે કે તેનો અડધો એટલે રૂ.૫,૪૦૦/-નો વધારે ખર્ચ કરવો પડે છે. આ બાબતે અછતના સમયમાં સુકા ચારાનો સંગ્રહ અને પોતાની જમીનમાં ચારો બનાવી આ વધારાના થનાર ખર્ચને અટકાવી શકાય છે.

આ ઉપરાંત જો પશુની ગમાણ ન હોય અને આખો ચારો આપવામાં આવે તો અંદાજીત ૧૫ ટકા જેટલા ચારાનો બગાડ થાય છે. દૈનિક ૧૦ કિલોના ૧૫ ટકા = $1.5 \text{ કિલો} \times 12 = 18$ રૂ. પ્રતિ દિવસ $\times 30$ દિવસ = રૂ. ૫૪૦ પ્રતિ માસ નો એક પશુના ચારાનો બગાડનો ખર્ચ આવે છે. પશુની સાથી જરૂરીયાત મુજબની ગમાણ અને ઘાસના નાના ટુકડા કરવા સાફ્કટર પણ વસાવીને આપણે આ નુકશાન અટકાવી શકીએ તેજ આપણો નફામાં ઉમેરો થયો ગણાય.

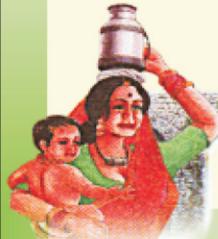
તથા રોગપ્રતિકારક શક્તિમાં વધારો થાય છે અને પશુ તંદુરસ્ત રહે છે. જેનાથી ઉપર જણાવ્યા મુજબની ગમાણતરીના આર્થિક ફાયદાઓ થાય છે.

(૪) પાડી/વાછરડી ઉછેર બાબત

આપણું પશુ આઈ માસનું ગમાણ હોય ત્યારથી જ તેમને સારો પૌષ્ટિક ચારો તથા દૈનિક ૧.૫ કિલો સુમુલ દાણ અને મીનરલ મીક્ષયર આપવાથી તંદુરસ્ત બચ્ચુ જન્મે છે જેનાથી ભરણ પ્રમાણ અટકે છે. અને જન્મ બાદ પશુચિકિત્સકની સલાહ મુજબ દૂધ, ચારો, સુમુલદાણ કૃમિનાશક દવા કાળજી રાખવામાં આવે તો ઘરઆંગણે જ ખાતરી વાળી બેંસ/ ગાય મળી રહે છે. અને બજારમાંથી રૂ. ૭૦,૦૦૦ની વેચતી લેવાની જરૂર પડતી નથી. પાડી/વાછરડી ઉછેરમાં આવતો ખર્ચ નહિવત હોય છે એટલે કે અને ગાય/બેંસ વેચાતી ન લેતા ઘર આંગણે ઉછરેલ પાડી/વાછરડીનો ખર્ચ સિવાયનો ખર્ચ આપણો સીધો નફો ગણાવી શકાય.

(૩) સમતોલ પશુઆહાર બાબત

જો આપણા દૂધાળા પશુને આપણા સંઘના બી આઈ એસ પ્રમાણિત દાણ ફેક્ટરીમાં ઉત્પાદિત થતા વિવિધ પશુઓ માટેના સમતોલ દાણ આપવાથી પશુની દૂધ ઉત્પાદન ક્ષમતા સુધીનું પુર દૂધ મળે છે. આ ઉપરાંત પશુનું વાર્ષિક વિયાણ પણ થાય છે. અને પશુના વૃદ્ધિ વિકાસ દર જણવાઈ રહે છે

(૫) આવક જાવકનો હિસાબ બાબત

કોઈપણ વ્યવસાયની સફળતાનો મુખ્ય આધાર તેનો હિસાબ છે. રોજ બરોજનો ખર્ચ અને આવકનો હિસાબ રાખવાથી તેમજ માસઆખરે તેની સમીક્ષા ઘરના બધા જ સભ્યોની સાથે બેસી કરવામાં આવે તો કઈ બાબતનો ખર્ચ વધારે થયો છે અને તેને કઈ રીતે ઘટાડી શકાય તેવું સતત ચિંતન, વિચાર અને તે થતો ખર્ચ ઘટાડવા જે કામગીરી કરવાથી આપણો તે બાબતનો ખર્ચમાં થયેલ ઘટાડો તે આપણો સીધો નફો જ ગણાવી શકાય.

(૬) પશુ સારવાર અને રોગ નિરીક્ષણ

આપણા પશુઓની રોજ-બરોજની કિયાઓનું સતત અવલોકન કરતા રહેવું જોઈએ તેમજ શિયાળો, ઉનાળો, ચોમાસામાં પશુને સીજનની જરૂરીયાત મુજબનું રક્ષણ આપવું જોઈએ. કોઈપણ પશુમાં કોઈ તકલીફ જણાય કે તુરંત જ સંઘના પશુચિકિત્સકને બોલાવી તેની પાસેથી સારવાર અને તેની સલાહનો અમલ કરવો ખુબ જ જરૂરી છે. જેથી પશુની ઉત્પાદકતા તથા તંદુરસ્તીનું વધારે નુકશાન અટકાવી શકાય. ઘણા રોગો એવા છે કે તેમાં સારવાર કરતા સાવચેતી સારી મુજબ રોગ ન આવે તે માટે નિયમિત જુદા જુદા રોગ સામે આરક્ષણ મેળવવા જરૂરી રસીકરણ કરવાથી જે—તે રોગ સામે આપણું પશુ સલામત રહેતા આપણો નિરંતર આવક મેળવી શકીએ છીએ.

(૭) પશુપાલન વ્યવસાયની મહત્વની બાબત

આપણે જે વ્યવસાય કરીએ છીએ તેની આપણા ગામમાં, બાજુના ગામમાં, બાજુમાં કે અન્ય જગ્યાએ પશુપાલન થકી પશુનો ઉછેર, માવજત લોકો વધુ આવક કઈ રીતે મેળવી રહેલા છે તેનું પણ સતત માહીતી મેળવતા રહેવી જોઈએ. આ ઉપરાંત યુટ્યુબ વિડીયો, પત્રિકોઓ, પુસ્તકોમાંથી પણ વિગતો મેળવી આપણો અન્ય કરતા ઓછા આવક કયા કારણોસર મેળવીએ છીએ. તેકારણોને અલગ તારવીએ અને તેના નિવારણ માટેના ચોક્કસ અને આયોજનબધ્ય ઉપાયો કરવાથી આપણે પણ નફાકારક પશુપાલક બની શકીએ છીએ. વ્યવસાયની સરળતા માટે હંમેશા વિદ્યાર્થી જેમ બની જરૂરી જ્ઞાન, માહીતી મેળવી તેનો વ્યવસાયમાં અમલ કરવો ખુબ જ હિતાવહ છે.

(૮) વ્યવસાયીક ટેકનોલોજીનો અમલ

પશુપાલન વ્યવસાયની છેવટની ટેકનોલોજીનો આપણા ડેરીકાર્મ કઈ રીતે અર્થક્ષમ રીતે ઉપયોગ કરી શકાય જેનાથી શું ફાયદાઓ થઈ શકે છે. તે જાણી આપણને પોસાય તેવી ટેકનોલોજી મહત્વ અને યોગ્ય ઉપયોગ આપણા વ્યવસાયની નફાકારકતામાં વધારો કરે છે. ટેકનોલોજીએ ખર્ચ નથી પરંતુ વ્યવસાય વિકાસના નફા માટે કરવામાં આવતું રોકાણ છે તેવું વિચારી આયોજન કરવું હિતાવહ છે.

(૯) ટુંકાગાળા અને લાંબાગાળાનું વ્યવસાયીક આયોજન

આપણે હાલ જે વ્યવસાય કરીએ છીએ. તેમાંથી આપણે કેટલી આવક મેળવી શકીએ છીએ તો આવનારા બે વર્ષમાં આ આવક બમણી કરવા કેટલા પશુ—કેટલું દૂધ—પાડી/વાધરડી ઉછેર—ચારાની જરૂરીયાત—નાણાકીય આયોજન—પશુ રહેઠાણ—અન્ય કામગીરી આયોજન—પરિવારમાં કોની શું જવાબદારી બાબતો એક ચોક્કસ ગણતરીપુર્વકનું લખાણ (રોડમેપ) તૈયાર કરવામાં આવે અને દર માસે દૂધનો હિસાબ આવે ત્યારે પરિવાર સાથે આવક—જાવક બાબતે ચર્ચા કરવામાં આવે ત્યારે આયોજન અને આવક વધારવાના મુદ્દાઓ બાબતે ચર્ચા અને તેનો યોગ્ય અમલ કરવામાં આવે તો આપણે એક સફળવ્યવસાયકાર આ પશુપાલન વ્યવસાયમાં બની શકીએ તેવા તમામ અનુકૂળ સંજોગો અને સફળ દૂધ સહકારી માળખું સુમુલ ડેરીનું હોય તેના દ્વારા આપણો આપણી આવક બમણી કરી અદના આદર્શ પશુપાલક બની અન્ય પશુપાલકો માટે રાહબર બનીએ